

Т. А. Вишинська,
аспірант кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ ЯК ЗАСІБ МІНІМІЗАЦІЇ ПОДАТКІВ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджено можливості використання офшорних юрисдикцій. Проаналізовано етапи офшоризації світової економіки. Представлено схеми мінімізації податків при здійсненні зовнішньоторговельних операцій з використанням офшорних юрисдикцій.

Investigated the possibility of using offshore jurisdictions. Stages ofshoryzation global economy. Presented schemes to minimize taxes when making foreign operations using offshore jurisdictions.

Ключові слова: офшорні юрисдикції, мінімізація податків, зовнішня торгівля, схеми.
Keywords: offshore jurisdictions, minimizing taxes, foreign trade, scheme.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою економічної діяльності будь-якої бізнес-одиниці, будь то корпорація, невелика фірма або індивідуальний підприємець, є максимізація прибутку. При цьому і компанії, і підприємці часто прагнуть мінімізувати податкове навантаження на бізнес. В цьому немає нічого дивного, адже ухилення (найчастіше за допомогою законних способів) є спробою власника в тій чи іншій формі, тим чи іншим способом захистити своє майно, капітал і доходи від будь-яких посягань. Поки є держава, поки є приватна власність, державі буде необхідне фінансування за рахунок цієї власності у вигляді податків (інших достатніх джерел для цього практично не існує), а власники цих джерел, тобто платники податків, будуть цьому протистояти за допомогою спроб зменшити своє податкове навантаження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Загальні питання функціонування офшорних зон знайшли відображення у працях Б. Хейфеца, О. Боева, А. Гончарова, Д. Голубкова, М. Халдіна, Д. Робінсона, Д. Бірковського, С. Чернявського, В. Гунько, І. Соколова, А. Кабіра, та ін.

Проте, багато аспектів цієї наукової проблеми потребують подальшого дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є аналіз офшорних юрисдикцій та можливостей їх використання, аналіз етапів офшоризації світової економіки, аналіз схем мінімізації податків у сфері зовнішньої торгівлі з використанням офшорних юрисдикцій.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Світову фінансову систему в теперішній час неможливо уявити без офшорів, які у величезній кількості з'явилися за останні 30 років в різних куточках нашої планети. Офшори перетворилися в потужні розподільчі центри у викликаним фінансовою глобалізацією масштабним рухом капіталів, сприяючи активізації різноманітних транскордонних фінансових потоків та прискоренню обігу фінансових активів в міжнародному масштабі. В той же час вони стали ключовою ланкою різноманітних схем легального та нелегального ухилення від сплати податків, важливим елементом тіньових економік, яким протидіють усі країни світу.

Пропонуючи новітні форми фінансового менеджменту та ретельно зберігаючи конфіденційність, офшори стали притулком для крупних приватних капіталів та навіть місцем проживання багатьох забезпечених громадян землі.

Відмітимо, що офшор — це фінансовий центр, який приваблює іноземний капітал шляхом надання спеціальних податкових та інших пільг іноземним компаніям, зареєстрованим в країні розташування центру [1].

До них, по-перше, належить обов'язкове отримання доходів, зареєстрованих на даній території компаній, поза даною територією. При цьому в більшості офшорних юрисдикцій податкові пільги надаються тільки нерезидентам (в деяких з них — іноземним та національним компаніям), проте тільки по доходам, отриманим від їх закордонної діяльності.

По-друге, особливі, спрощені умови реєстрації та функціонування компаній, що забезпечують комфортні умови для розвитку бізнесу.

По-третє, відносна закритість інформації про діяльність офшорних компаній, особливо про їх дійсних бенефіціарів.

Саме вказані вище відмінні характеристики, на наш погляд, визначають приналежність до класичних офшорних юрисдикцій.

Можна виокремити декілька етапів у розвитку офшорного сектора світової економіки, яким відповідає певна політика самих офшорів, країн-донорів офшорів та міжнародної спільноти по відношенню до офшорів.

По-перше, це доглобалізаційний період (до початку 1970-х років), коли сприятливі умови для фінансування та інших комерційних операцій, які пропонували окремі нечисленні юрисдикції, ще не сприймалися як особливе явище у світовій економіці. Більш того, деякі розвинені країни самі сприяли формуванню нових подібних анклавів, додавши певних конкурентних переваг. Офшорні юрисдикції, у свою чергу, сприяли вже назрілому руйнуванню замкнутості національних економічних систем.

По-друге, це період бурхливого розвитку офшорного бізнесу (з початку 1970-х років та майже до кінця 1990-х років), який співпав з початком активних глобалізаційних процесів, які особливо сильно проявилися у фінансовій сфері у вигляді випереджаючого реальний сектор економіки росту різноманітних міждержавних потоків капіталу. Саме в цей період була сформована

найбільша кількість офшорних юрисдикцій (табл. 1).

По-третє, це період початку трансформації офшорного бізнесу (1998—2001 рр.), коли оншорні країни починають усвідомлювати необхідність втручання в неконтрольований розвиток офшорного бізнесу. Вперше публікуються "чорні" списки ФАТФ (FATF — Financial Action Task Force on Money Laundering — Міжнародна група по боротьбі з відмиванням (легалізацією) злочинних доходів) та ОЕСР.

По-четверте, сучасний період розвитку офшорного бізнесу (після 11 вересня 2001 р.), коли необхідність суттєвих змін у даній сфері була усвідомлена практично усіма зацікавленими учасниками офшорних відносин.

Необхідно зазначити, що офшорні юрисдикції забезпечують особливі конкурентні переваги при їх використанні зовнішнім по відношенню до них інвесторам. Такими конкурентними перевагами є наступні.

1. Розвинене законодавство, яке забезпечує розвиток різних видів бізнесу, що постійно удосконалюється з урахуванням сучасних світових реалій.

2. Створення умов для зручного дистанційного ведення бізнесу, який може здійснюватися далеко від офшорної юрисдикції. Це передбачає формування розвинутої матеріально-технічної інфраструктури, яка включає в себе сучасні аеропорти та інші транспортні вузли, усі види зв'язку, комфортабельні офісні центри та житлові приміщення, ресторани, розважальні центри та ін.

3. Розвинені сфери супутніх офшорному бізнесу послуг, які включають в себе банки, у тому числі міжнародного класу, страхові компанії, забезпечення кваліфікованими спеціалістами для обслуговування офшорних компаній (фінансисти, аудитори, юристи, програмісти, перекладачі) та ін.

4. Постійний розвиток та удосконалення системи управління офшорним бізнесом, його моральна, матеріальна та політична підтримка усіма гілками влади офшорної юрисдикції, політична стабільність, що необхідно для зміцнення довіри іноземних інвесторів та гарантій незмінного податкового режиму роботи для іноземних інвесторів.

5. Конструктивна співпраця з державними органами інших країн та міжнародними організаціями з різних питань, що стосуються розвитку офшорного бізнесу [3].

Різні офшорні юрисдикції спеціалізуються на різних видах діяльності, що зумовлено не тільки специфікою податкового законодавства, але й загально корпоративним правом. Також спеціалізація офшорів залежить від зареєстрованих там компаній.

Офшорні форми дають різноманітні можливості свого використання, деякі з них зображено в табл. 2.

Необхідно відзначити, що однією з найважливіших передумов розвитку офшорного бізнесу стало зміцнення нормативної бази

Таблиця 1. Етапи офшоризації світової економіки [2]

До 1970-х років	Швейцарія, Австрія, Ліхтенштейн, Люксембург, Багамські острови, Нідерландські Антільські острови, Монако, Делавер, Уругвай
1970-і роки	Вануату (1970), Панама (1971), Кайманові острови, Коста-Ріка, острів Джерсі, Острів Гернсі, Острів Мен, Гібралтар, Гренада, Гонконг, Сінгапур (1973), Бахрейн (1975), Ліберія, Науру, Сент-Кітс, Сент-Вінсент і Гренадіни (1976), Барбадос (1979)
1980-і роки	Антигуа і Барбуда, Бермуди, острови Кука Теркс, Кайкос (1981), Ангілья і Антигуа (1982), Сінгапур (1983), Маврійї, острів Невіс (1984), Монтсеррат (1985), Віргінські острови та острів Мадейра (1986), Дублін (Ірландія) (1987), Аруба та Самуа (1988), Беліз, острів Гернсі та Мальта (1989)
1990-і роки	Гренада, Лауан та Маршалові острови (1990), Ніуе, Канарські острови (Іспанія) та Сейшельські острови (1994), Домінікана, Чорногорія, ОАЕ (1996), Сент-Кітс (1997), Сент-Люсія (1998), Макао та Ісландія (1999)

Таблиця 2. Можливості використання офшорних юрисдикцій*

Мета використання	Основні бізнес ідеї
Торговельна діяльність	При експорті прибуток накопичується в офшорній низькоподатковій юрисдикції. При імпорті можливе маніпулювання трансфертною ціною - завищення або заниження.
Власник майна	Метою є зменшення податків на власність та передача прав власності.
Гарант за зобов'язаннями	Використовується якщо необхідна гарантія іноземної юридичної особи
Інвестор	В офшорних юрисдикціях створюються інвестиційні компанії, які здійснюють вкладення коштів по всьому світу. В деяких юрисдикціях існують особливі пільги для окремих інвестиційних інститутів.
Банківська діяльність	Менші податки та менший банківський нагляд дозволяють створювати в офшорах банківські установи, які нерідко є філіалами великих банків.
Судовласницька діяльність	Легкість при реєстрації кораблів та низькі податки на прибуток дозволяють створювати в офшорах спеціалізовані судовласницькі компанії.

* складено автором за Апелъ А., Гунько В., Соколов И. Обналичивание и офшорный бизнес в схемах. СПб.: Питер, 2002; Ушаков Д.Л. Указ. Соч. С. 33—52; Manual Funds: An Emerging Jurisdiction // Offshore update. 2001. Vol.3.P.1; Barber H. Tax Havens Today. The benefits and Pitfalls of Banking and Investing Offshore. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007.

для легального використання офшорних компаній, що дозволяє, не порушуючи закону досягнути значної економії коштів при сплаті податків.

Так, за останні роки спостерігається значне збільшення кількості двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування (УУПО). Якщо, за оцінками експертів ЮНКТАД, у 1980 р. кількість УУПО становило 719, то у 2000 р. — 2118, а у 2011 р. — 3091 (1).

В Україні, за даними ЮНКТАД, станом на 2011 р. підписано 46 угод про уникнення подвійного оподаткування, у 2010 р. — 33 [4].

На сучасному етапі можна виділити нові тенденції в розвитку офшорного бізнесу, такі як:

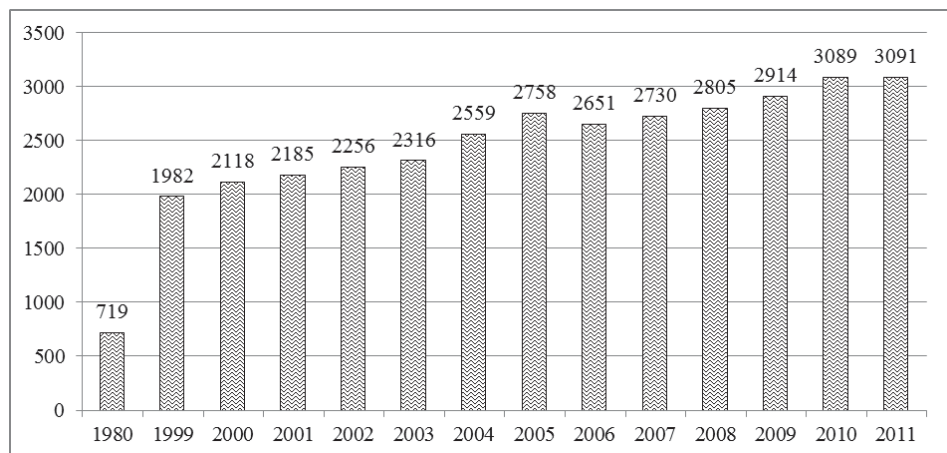

Рис. 1. Динаміка росту загальної кількості угод про уникнення подвійного оподаткування за 1980—2011 рр.*

* побудовано автором за даними Світового інвестиційного звіту ЮНКТАД, за відповідні роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>

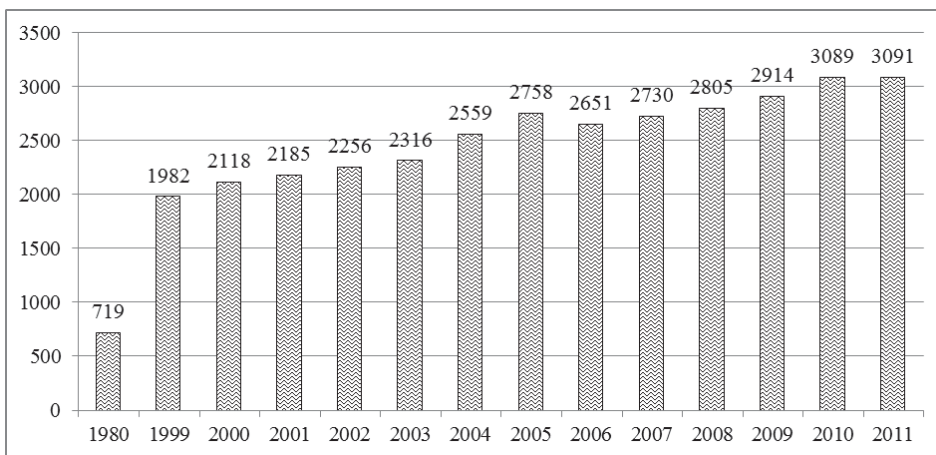

Рис. 2. Динаміка світової середньої ставки корпоративного податку на прибуток у 2000—2011 рр., %*

* Джерело: складено автором за даними KPMG за відповідні роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/corporate-and-indirect-tax-rate-survey-2011.pdf>

Таблиця 3. Активи банків, які розташовані в офшорних та умовно офшорних юрисдикціях, млрд дол. США*

№	Країна / Рік	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	Багами	267	343	407	514	436	520	590
2	Бахрейн	91	160	208	204	180	176	149
3	Бермуди	-	-	-	10	9	11	13
4	Кайманові острови	823	1672	1892	1800	1766	1762	1544
5	Гернсі	112	183	246	246	202	192	191
6	Гонконг	405	621	798	789	748	830	919
7	Острів Мен	34	77	94	82	81	77	70
8	Джерсі	169	444	519	387	329	292	278
9	Макао	-	-	-	28	35	45	53
10	Нідерландські Антильські острови	-	-	-	21	21	-	-
11	Панама	-	-	-	34	35	40	43
12	Сингапур	407	604	786	794	747	825	870
13	Кіпр	-	-	-	90	112	94	87
	Разом	2308	4104	4950	4999	4701	4864	4807
	Усі країни	11586	26190	33504	31288	30077	30183	30307

* Джерело: складено автором за даними Банку міжнародних розрахунків за відповідні роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bis.org/>

1) послаблення банківської таємниці (усі офшори прийняли законодавство, яке відповідає вимогам ФАТФ та забезпечують більшу прозорість діяльності);

2) зміцнення прозорості корпоративних послуг (необхідність надання інформації про кінцевих власників корпорацій);

3) обмін інформацією (офшори укладають угоди про обмін інформацією, передусім з США, ЄС та іншими країнами ОЕСР) та ін.

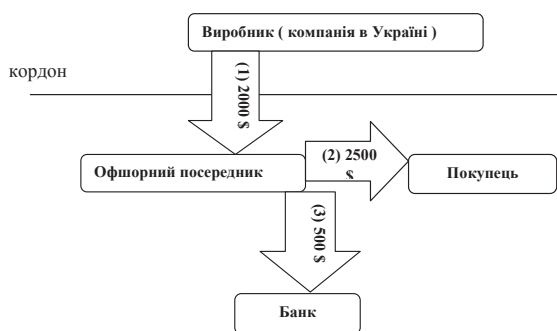

Рис. 3. Мінімізація податків при здійсненні експортної операції з використанням компанії-посередника

У результаті конкуренції окремих юрисдикцій, перш за все офшорних, в більшості країн світу здійснюються кроки щодо зменшення податкового навантаження на бізнес. Згідно дослідження відомої консалтингової компанії KPMG за 93 країнами, середня ставка корпоративного податку на прибуток з 1993 р. по 2011 р. зменшилась з 38% до 22,96% (рис. 2).

Більш високими темпами відбувалося зниження податку на прибуток корпорацій в ЄС — з 38% у 1993 р. до 20,12% у 2011 р., внаслідок приєднання до Євросоюзу нових членів з більш низьким податковим навантаженням.

Велику роль класичних офшорів у світовій економіці можна проілюструвати наступними даними. Вже у 1990-і роки давались оцінки, що більше половини світових грошей проходило через офшори, вони контролювали близько 20% загальної вартості світового багатства і в них розміщувалося близько 22% зовнішніх банківських активів [6]. З цими оцінками кореспондують дані, що наводяться Мак-Канном в його роботі "Офшорні фінанси", опублікованої у 2006 р. Згідно них, до 60% світових грошей могло бути локалізовано в офшорах та близько 50% усіх фінансових трансакцій проходять через офшори [6].

Про значну роль офшорних юрисдикцій у світових фінансових потоках можна судити і за міжнародною інвестиційною позицією розташованих в них банках. Як свідчить статистика Банку міжнародних розрахунків (BIS), активи таких банків є значними та збільшуються з роками (табл. 3).

Активи представлених в таблиці країн (а тут враховані не усі офшорні юрисдикції) склали 15,86% (станом на кінець 2011 р.) усіх банківських активів світу. Банківські активи Кайманових островів перевищують активи швейцарських банків 1,9 рази, сингапурських — в 1,78 рази. Вони відносно небагато поступаються банківським активам Франції (2336 млрд дол. США на кінець 2011 р.), Німеччини (2517 млрд дол. США на кінець 2011 р.).

Розглянемо тепер основні схеми, які можуть застосовуватися для мінімізації податків при здійсненні зовнішньоторговельних операцій, використовуючи компанії, зареєстровані в офшорних зонах.

За схемою "компанія — посередник" при експорті товарів офшорна компанія виступає проміжною ланкою між українською компанією та її іноземним партнером. За такою схемою в угодах використовується реінвойсинг — заниження або завищення ціни на товар. При експорті — це буде заниження.

Схема полягає в наступному (рис. 3):

1) українська компанія — експортер постачає товари компанії, яка зареєстрована в офшорній зоні за заниженою ціною;

2) офшорна компанія перепродує товар іноземному партнеру вже по ринковій ціні;

3) офшорна компанія залишає в себе прибуток, який не підлягає оподаткуванню.

Основним недоліком даної схеми є те, що податкові органи при здійсненні контролю за повнотою нарахувань податків мають право перевіряти правильність застосування цін при здійсненні зовнішньоторговельних операцій. У випадку, коли ціни товарів, робіт або послуг, які застосовувалися сторонами здійсненої операції, відхиляються у сторону завищення чи заниження більш як на

20% від ринкової ціни ідентичних (однорідних) товарів (послуг чи робіт), податковий орган має право винести рішення про до рахування податку.

Головна перевага даної схема полягає в простоті її здійснення.

За схемою "компанія — посередник" при імпорті товарів, офшорна компанія також виступає проміжною ланкою між українською компанією та її іноземним партнером.

Сутність такої схеми в наступному (рис. 4):

- 1) офшорна компанія купує в іноземного партнера товар за ринковою ціною;
- 2) офшорна компанія перепродує українській компанії товари за заниженою ціною;
- 3) різниця залишається в офшорній компанії;
- 4) українська компанія платить меншу кількість податків з імпорту товарів.

Основні недоліки та переваги даної схеми є такими ж, як і при використанні схеми "компанія — посередник" при експорті товарів.

Для того, щоб прямо не працювати через офшорну компанію, тобто зробити схему більш "чистою" та складнішою, можна використовувати "агентську" схему. За нею, окрім офшорної компанії, використовується оншорна компанія (протилежність офшору).

Оншорна компанія, за такою схемою, повинна відповідати ряду критеріїв, які в кінцевому рахунку будуть визначати "дієвість" даної схеми:

- дана компанія має бути з юрисдикції, яка не потрапила до "чорного" списку офшорних зон КМУ;
- бажано наявність договору про уникнення подвійного оподаткування, підписаного між країною агента та Україною;
- законодавство країни агента має дозволяти підписання договорів з офшорними компаніями, без завдання шкоди податковому статусу агентської компанії.

Сутність даної схеми при експорті товарів полягає в наступному (рис. 5):

- 1) офшорна компанія доручає оншорній компанії, яка виступає в якості агента, закупку товарів в українського експортера;
- 2) при цьому оншорна компаніє діє від свого імені, але за дорученням та за гроші офшорної компанії;
- 3) після закупки товарів в українського експортера за заниженою ціною оншорна компанія перепродує по ринковій ціні товар покупцю;
- 4) розрахунки проводяться через рахунок оншорної компанії, але її доходом є лише сума агентської винагороди.

Головною перевагою тут є те, що українська компанія працює не з офшорною та розрахунки проводяться через рахунки оншорної компанії.

Недоліком даної схеми є більша складність її організації.

Сутність "агентської" схеми при імпорті товарів полягає у тому, що (рис. 6):

- 1) офшорна компанія доручає оншорній компанії, яка виступає в якості агента, закупку товарів у іноземного партнера;
- 2) при цьому оншорна компаніє діє від свого імені, але за дорученням та за гроші офшорної компанії;
- 3) після закупки товарів у іноземного партнера за ринковою ціною оншорна компанія перепродує за заниженою ціною товар українській компанії;
- 4) розрахунки проводяться через рахунок оншорної компанії, але її доходом є лише сума агентської винагороди.

Основні переваги та недоліки даної схеми є такими ж як і використання "агентської" схеми при експорті товарів.

ВИСНОВКИ

Отже, характерними ознаками офшорів є: спрощені умови реєстрації та функціонування компаній, закритість інформації, компанії зареєстровані в офшорі мають діяти поза її територією.

Етапи офшоризації світової економіки можна роз-

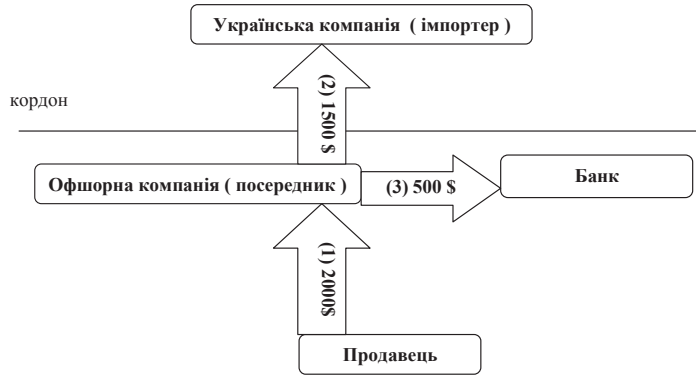

Рис. 4. Мінімізація податків при здійсненні імпоротної операції з використанням компанії-посередника

Рис. 5 Мінімізація податків при здійсненні імпоротної операції з використанням агента

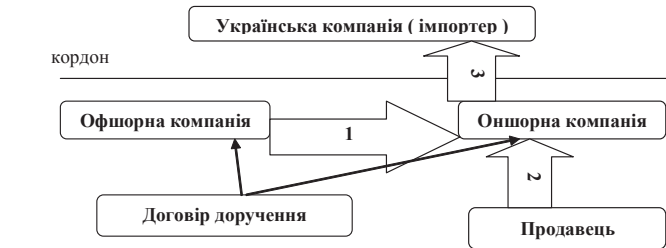

Рис. 6. Мінімізація податків при здійсненні імпоротної операції з використанням агента

ділити на наступні: доглобалізаційний період (до початку 1970-х років), період бурхливого розвитку офшорного бізнесу (з початку 1970-х років та майже до кінця 1990-х років), період початку трансформації офшорного бізнесу (1998—2001 рр.), сучасний період розвитку офшорного бізнесу (після 11 вересня 2001 р.).

Також необхідно відзначити, що схеми мінімізації податків при здійсненні зовнішньоторговельних операцій з використанням офшорних юрисдикцій є різноманітними.

Література:

1. Эдуард Шамбост ЭНЦИКЛОПЕДИЯ офшорных зон. — Москва, 2000. — 807 с.
2. Хейфец Б.А. Офшоризация глобальной экономики: вызовы для национальных хозяйств. — М.: Институт экономики, 2008.61 с.
3. Хейфец Б.А. Офшорные юрисдикции в глобальной и национальной экономике/ Б.А. Хейфец. — М.: ЗАО "Издательство "Экономика"", 2008. — 335 с.
4. Світовий інвестиційний звіт ЮНКТАД, за 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>
5. Cassard M. The Role of Offshore Centers in International Financial Intermediation // IMF Working Paper. — 1994. — № 107.
6. McCann H. Offshore. Finance. — Cambridge University Press, 2006. — Р. 11.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2012 р.